

Miért pont a századforduló?

írta Nagy Orsolya

Szeretem a régi korok hangulatát, kedvencem a tizenkilencedik század vége és a századforduló. Gimnazista és még fiatalabb koromban szívesen olvastam ezekről a rég múlt időkről, fejben újratehervetve a letűnt korok szépséges, romlatlan világát. Igen kevés rálátásom volt a történelem összefüggéseire, rokonszenvem a „boldog békeidőkkel” inkább ösztönös volt, a filmek és könyvek adta benyomásszerű élményeken alapult.

Évekbe telt, amíg rájöttem, hogy a film- és olvasmányélmények adta boldog-nosztalgikus kép korántsem fedi a valóságot. A múlt soha sem objektív. Még a személyesen megélt múlt is átértékelődik, ahogy az egyén világlátása fejlődik, változik, új hatások érik, újabb eseményeknek lesz tanúja. A történelemkönyvek állításait sem feltétlen vehetjük hiteles forrásnak, nem csoda, hogy a személyes és a kollektív, generációról generációra átadódó emléktanyag sem mentes a személyességtől. Így van ez a szépirodalomban és a tévében, moziban látott történelemmel is: az író tudatán megszürt, bizonyos szempontrendszer szerint újra felépített valóság mindig olyan, ahogyan azt láttatni akarja.

Mindennek tudatában mégis sokan vonzódnak a régi korokhoz. Többektől hallottam már, hogy akkor még igazi értékek szerint éltek az emberek, nem volt az a nagy rohanás, mint manapság, tiszta, romlatlan, szép világ volt. Sokakban megfogalmazódik ma is a romantikus elvágódás: jó lenne itt hagyni a kényszerű gyorsított élettempót, a szmogos-ködös nagyvárosokat, a lelketlen, üres szívű embereket, és meg sem állni addig a korig, amikor még mindez ismeretlen volt...

A nyugtalanok megnyugtatása végett ki kell jelentenem: a világ nem rohan. Legfeljebb az ember, aki képes a villamos után futni, a metrón ülve reggelizni, fél kézzel a számítógép billentyűzetét ütögetve ebédelni, telefonálás közben házi feladatot írni és hasonlók. Nem csoda, hogy egyik produktuma sem lesz hibátlan, amit ilyen körülmények között hoz létre. Nem csoda, hogy szociális kapcsolatai lassanként leépülnek, ha csak fél füllel figyel arra, aki éppen beszél hozzá. Nem csoda, hogy zaklatott, kiábrándult, gondolatai és érzései kuszák, ha nem veszi a fáradságot, hogy időről időre nyugodt körülmények között végiggondolja az életét, emberi kapcsolatait, tetteit.

Most, a 21. század fordulóján, nagyon sokan szimpatizálnak a múlt századforduló világgal. Korábban nem is gondoltam volna, hogy olyan gyönyörű báli ruhákat fogok valaha látni, amilyenekkel idén találkoztam egy szalagavató bálon. Pár éve mindenki egyszerű, egyenes szabású ruhát öltött a neves alkalomra, most pedig nem is tudtam, hova kapjam a fejem a sok rózsza, gyöngy, szalag, meg fűzős-harangszoknyás ruhaköltemény között.

Miért pont a századforduló? Talán az lehet az oka, hogy ez az a kor, amelyről már nem mesélnek a nagyszüleink sem, nekik is csak közvetett élményeik vannak róla: egy-egy fénykép, vagy régi családi anekdoták őrzik csak a kor emlékét. Így aztán ránk vár a feladat, hogy fejben újratehervetjük azt a világot, kiszínezve és megszépítve – olyannak, amilyennek mi szeretnénk. Kisiskolás legjobb barátnőmmel például nagy lelkesedéssel követtük Anne Shirley kalandjait a tévében: a vörös hajú leánykáról szóló történet természetesen a századfordulón játszódott, akárcsak a Váratlan utazás, amelyet szintén örömmel néztünk. Kanada és a századforduló: térben és időben is elég távoli volt ahhoz, hogy „ott bármi megtörténhessen”, az volt a béke szigete, ahol nyugalom volt és harmónia. A rossz gyerekek mindig elnyerték büntetésüket, a cselszövők, árulók mindig meglakoltak tetteikért – így kellett lennie, hiszen így volt helyes.

Ma már tudom, hogy nem a korszak tette különlegessé a film léggörét: hiszen a huszadik század végén készült, a rendező ezredvégi modern ember, aki csupán választott egy olyan kort, amely díszleteibe öltözve szépeket lehet mesélni. Az értékek, amelyeket képvisel, örök emberi értékek, a kor csak a háttér.

Érdekes azonban, hogy éppen egy olyan kort állítunk piedesztálra és nevezzük „boldog békeidőnek”, amely éppoly nagy, ha nem nagyobb belső ellentmondásokkal küzdött, mint sokat

bíralt jelenkorunk. A mai korban is nagy változások készülődnek, gondoljunk csak a megújuló energiaforrásokra vagy az információs forradalomra – de hasonlíthatók-e ezek a száz évvel ezelőtti új áramlatokhoz, a modernizmus ébredésének korához, amely mind a művészetet, mind a társadalmat alapjaiban formálta át?

Az, hogy ma egy lány egyetlen tanuló, természetes, akkor viszont hatalmas elhatározás és akaraterő kellett hozzá: amikor a Váratlan utazásból ismert Felicity orvosi egyetemre jelentkezik, elszántságáról és határozottságáról tesz tanúságot. Kitűnő tanulóként legfeljebb egy vidéki tanítói állás várt volna rá, ha nem száll szembe a konvenciókkal. Jasper Dale-t sem véletlen bélyegezték bolondnak a városka folyton suttogó asszonyai: feltaláló volt, aki nem elégedett meg a kor technikai színvonalával, hanem mindig újabb és újabb lehetőségek után kutatott. Sara Stanley alakja a korabeli gazdag értelmiségi réteg ifjú sarját jeleníti meg, aki kinőve a kisváros nyújtotta lehetőségeket, Párizsba ment tanulni. Talán ha követhettük volna őt azon az úton, többet láthattunk volna a kor ellentmondásaiból: a nagyvárosokat már elérte az új kor szele, a kávézók és mulatók, önjelölt zsenik és koldusok tarka világa, az „izmusok” színes kavalkádja. Avonlea városának lakói elszigetelten, még a régi erkölcs és hagyományos normák szerint éltek, és ez a romlatlanság teszi ma is vonzóvá a világát.

Éppen abban a korban gyökerezik tehát mai elvagyódásunk: ezért keressük mindenben azt a letűnt boldog kort, hiszen a huszadik század több szempontból valóban felgyorsította a világot: az ismeretek egyre szélesedő köre és az információ egyre könnyebb és gyorsabb áramlása oda vezetett, hogy elvesztettük a stabilitást: a stílus-és filozófiai irányzatok úgy váltogatják egymást, hogy komoly odafigyelés szükséges, ha mindig naprakészek akarunk lenni. A korszerűség fetiszizálásának, a technokrata világszemléletnek, a befogadhatatlan információmennyiségnek köszönhető, hogy sokan a múltban keresnek támaszt vagy vigaszt, egy biztos pontot a világban, kapaszkodót: miközben a többség előretételekint, mindig lesznek (s úgy látszik, egyre többen) olyanok, akik visszafelé kacsingatnak.

Minden kornak megvan a maga barokkjá, szokták mondani, minden korszak eljut egy olyan pontra, amelyből már nem tud ugyanúgy továbbfejlődni, és a korábban logikusan felépülő stílus öncélú, nosztalgikus díszítésbe csap át, az emberek elveszítik korábbi lelkesedésüket, megfáradnak. Úgy látszik, a technika világának most jött el a barokkjá, az emberek már nem hisznek abban, hogy minden jobb lesz attól, hogy újabb és újabb műszaki cikkekkel, háztartási gépekkel, elektromos kellékekkel veszik körül magukat. Ez a szemlélet hozta a nyolcvanas évek posztmodernjét, amely retrográd szemlélete megint divatba jött. A korszakok rövidüléséből adódik, hogy ma ez a két szemlélet, a haladó, mindig újra szomjazó és a visszatekintő, múltból táplálkozó gyakorlatilag egy időben, egymás mellett él.

Nem tisztem, hogy az egyiket „józnak”, a másikat „rossznak” címkézzem, leginkább, mivel úgy gondolom, hogy egyik sem lenne meg a másik nélkül. „Vannak korszakok -mondja Ferkai András építész-, amelyek előreszaladnak, optimisták és újítók, míg más korszakok szkeptikusak a haladás fogalmával szemben, és a hagyományokban keresnek támaszt. Igazságtalan az egyiket felmagasztalni, és a másikat elítélni, hiszen ugyanannak az éremnek két oldaláról van szó.” Előre tekinteni szükségszerű: hiszen a jövő a mi életterünk, a jövőben kell a magunk szerencsésjét megtalálni, de mindig fontos a múlt ismerete és elfogadása: csak így küszöbölhető ki, hogy újra ugyanazokat a hibákat kövessük el, mint eleink.

A századfordulóból kiragadott példammal azt szerettem volna szemléltetni, hogy a világ régen sem volt békésebb vagy egyszerűbb, csupán mások voltak a körülmények, nincs hát okunk rá, hogy visszavágyjunk. Aki nem hajlandó tudomást venni saját történelmi koráról, arra csalódás és még nagyobb kiábrándulás vár, ha egyszer szembesül azzal, hogy minden, amit fontosnak tart, elmúlt. Rengeteg példát lehetne sorolni, amelyek alátámasztják, hogy a múltban mennyivel nehezebb volt a mindennapi élet, gondoljunk csak a téli nagy hidegekre, az élelmiszerhiányra, a technika fejletlenségére – nekünk megadatott, hogy mindezzel már nem kell számolnunk, viszont azokat az értékeket, amelyeket józnak és követendőnek tartunk, átmenekíthetjük a saját életünkbe, beépíthetjük a hétköznapjainkba. A múltat megismerni és a konzekvenciákat levonni mindenkor szükségszerű feladatunk és kötelességünk.